

ERUDITIO
MORES
FUTURUM

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta humanitných vied

Jaroslav Popelka

**Porovnanie taktického a technického
prístupu vyučovania vo volejbale,
na zmeny úrovne výkonnosti
13-14 ročných žiakov základných škôl**

 BELIANUM

Banská Bystrica 2013

Fakulta humanitných vied
Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Jaroslav Popelka

**POROVNANIE TAKTICKÉHO
A TECHNICKÉHO PRÍSTUPU VYUČOVANIA
VO VOLEJBALE, NA ZMENY ÚROVNE
VÝKONNOSTI 13-14 ROČNÝCH ŽIAKOV
ZÁKLADNÝCH ŠKÔL**

 ELIANUM

2013

**Porovnanie taktického a technického prístupu vyučovania vo volejbale,
na zmeny úrovne výkonnosti 13-14 ročných žiakov základných škôl**

© Autor: Mgr. Jaroslav Popelka, PhD.

Recenzenti: doc. PaedDr. Miroslav Nemeč, PhD.
PaedDr. Martin Kružliak, PhD.

Jazyková
korektúra: Ing. Mária Popelková

Vydala: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum
Fakulta humanitných vied
2013

ISBN 978-80-557-0570-5

ABSTRAKT

POPELKA, Jaroslav: Porovnanie taktického a technického prístupu vyučovania vo volejbale, na zmeny úrovne výkonnosti 13-14 ročných žiakov základných škôl / Jaroslav Popelka - Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Fakulta humanitných vied. Katedra telesnej výchovy a športu. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied, 2013. 106 s.

Práca prezentuje výsledky experimentálneho výskumu, cieľom ktorého bolo porovnanie taktického a technického prístupu vyučovania vo volejbale, na zmeny úrovne výkonnosti 13-14 ročných žiakov na druhom stupni základnej školy Klačno. Práca podáva prehľad o reformách vzdelávacieho systému, prístupov vyučovania športových hier a hernom výkone. Ďalej charakterizuje volejbal a možnosti nácviku a zdokonaľovania pohybových zručností. Dominantnou metódou bol pedagogický experiment a doplnkovou dotazník. Vyhodnotenie sa realizovalo prostredníctvom logických, matematicko-štatistických metód a tiež vecnou analýzou. Získané údaje poukázali na skutočnosť, že taktický a technický model vyučovania vedú k podobným úrovniam herných výkonov a teoretických vedomostí z volejbalu. Naším výskumom sme však preukázali, že taktický prístup vyučovania má priaznivejší vplyv pri získavaní teoretických vedomostí z okruhu taktiky a tiež pri ich uplatnení v hre.

Kľúčové slová: výchovno – vzdelávací proces, športové hry, vyučovacie prístupy, volejbal, žiaci

ABSTRACT

POPELKA, Jaroslav: Comparison of tactical and technical teaching approaches of volleyball and their influence on the level performance of pupils aged 13-14 on the second stage of primary schools / Jaroslav Popelka - Matej Bel University in Banska Bystrica. Faculty of Humanities. Department of Physical Education and Sports. Banska Bystrica: Faculty of Humanities, 2013. 106 p.

My thesis presents the results of the experimental research the aim of which was to compare tactical and technical teaching approaches of volleyball and their influence on the level performance of pupils aged 13-14 on the second stage of primary school Klačno. My thesis provides an overview of reform the education system, teaching approach in sport games and game performance. It also describe volleyball, training opportunities and motional skills improving. The dominant method was pedagogical experiment and additional method was survey. Evaluation was implemented by means of logical, mathematical - statistical methods and subject analysis as well. The data pointed that a tactical and technical teaching model lead to the similar gaming performance levels, theoretical knowledge from the volleyball. We have also shown that tactical approach of teaching has more favorable effects on gaining theoretical knowledge of the tactics and also their application in the game.

Keywords: educational - learning process, sport games, teaching approach, volleyball, students.

OBSAH

ÚVOD	8
1 TEORETICKÝ ROZBOR	9
1.1 Reforma školského vzdelávacieho systému na Slovensku v roku 2008	9
1.2 Vyučovanie športových hier a volejbalu	13
1.3 Didaktické prístupy vyučovania športových hier	18
1.3.1 Neštruktúrované vyučovanie športových hier	19
1.3.2 Technický model	19
1.3.3 Integrovaný prístup TGfU (taktický prístup)	20
1.4 Herný výkon vo volejbale	24
1.4.1 Hodnotenie herného výkonu	26
1.5 Didaktika volejbalu	28
1.5.1 Metodicko – organizačné formy využívané vo vyučovaní volejbalu	29
1.5.2 Vyučovacie postupy vo volejbale	32
1.5.3 Didaktické formy využívané vo volejbale	32
1.5.4 Didaktické štýly využívané vo volejbale	34
1.6 Motorické učenie	35
1.7 Vývinové osobitosti žiakov II. stupňa základnej školy	36
1.7.1 Osobitosti senzitívneho obdobia motorického učenia staršieho školského veku	39
2 CIEĽ, HYPOTÉZY A ÚLOHY VÝSKUMU	40
2.1 Cieľ	40
2.2 Hypotézy	40
2.3 Úlohy	40
3 METODIKA VÝSKUMU	41
3.1 Stanovenie výskumnej situácie	41
3.2 Charakteristika experimentálnej a kontrolnej skupiny	43
3.3 Organizácia a podmienky výskumu	43
3.4 Experimentálny činiteľ	44
3.4.1 Rámcové ciele a obsah vyučovacích hodín experimentálneho programu	46
3.5 Metódy výskumu	47
3.5.1 Metódy získavania faktov	47
3.5.2 Metódy vyhodnocovania faktov	50
4 VÝSLEDKY VÝSKUMU	52
4.1 Vyhodnotenie vstupného hodnotenia herného výkonu	52
4.1.1 Vyhodnotenie vstupného hodnotenia individuálneho herného výkonu v experimentálnej skupine	52

4.1.2	Vyhodnotenie vstupného hodnotenia individuálneho herného výkonu v kontrolnej skupine.....	54
4.1.3	Vyhodnotenie vstupného hodnotenia herného výkonu družstva v experimentálnej skupine.....	56
4.1.4	Vyhodnotenie vstupného hodnotenia herného výkonu družstva v kontrolnej skupine	56
4.1.5	Porovnanie vstupného hodnotenia herného výkonu v experimentálnej a kontrolnej skupine	57
4.2	Vyhodnotenie vstupných teoretických vedomostí	58
4.2.1	Vyhodnotenie vstupných teoretických vedomostí v experimentálnej skupine	58
4.2.2	Vyhodnotenie vstupných teoretických vedomostí v kontrolnej skupine.....	59
4.2.3	Porovnanie vstupných teoretických vedomostí v experimentálnej a kontrolnej skupine	59
4.3	Analýza priebehu vyučovania v experimentálnej skupine.....	60
4.3.1	Vyhodnotenie rámcových cieľov a obsahu vyučovacích hodín experimentálneho programu	61
4.4	Vyhodnotenie výstupného hodnotenia herného výkonu	63
4.4.1	Vyhodnotenie výstupného hodnotenia individuálneho herného výkonu v experimentálnej skupine	63
4.4.2	Vyhodnotenie výstupného hodnotenia individuálneho herného výkonu v kontrolnej skupine.....	65
4.4.3	Porovnanie vstupného a výstupného hodnotenia individuálneho herného výkonu v experimentálnej skupine	67
4.4.4	Porovnanie vstupného a výstupného hodnotenia individuálneho herného výkonu v kontrolnej skupine.....	69
4.4.5	Vyhodnotenie výstupného hodnotenia herného výkonu družstva v experimentálnej skupine.....	71
4.4.6	Vyhodnotenie výstupného hodnotenia herného výkonu družstva v kontrolnej skupine	72
4.4.7	Porovnanie herného výkonu družstva v experimentálnej a kontrolnej skupine.....	73
4.4.8	Porovnanie vstupného a výstupného herného výkonu v experimentálnej skupine	76
4.4.9	Porovnanie vstupného a výstupného herného výkonu v kontrolnej skupine.....	77
4.5	Vyhodnotenie výstupných teoretických vedomostí	78
4.5.1	Vyhodnotenie výstupných teoretických vedomostí v experimentálnej skupine	78
4.5.2	Vyhodnotenie výstupných teoretických vedomostí v kontrolnej skupine.....	78

4.5.3 Porovnanie výstupných teoretických vedomostí v experimentálnej a kontrolnej skupine	79
4.5.4 Porovnanie vstupných a výstupných teoretických vedomostí v experimentálnej skupine.....	81
4.5.5 Porovnanie vstupných a výstupných teoretických vedomostí v kontrolnej skupine	81
5 DISKUSIA	82
ZÁVERY PRÁCE	87
Závery pre rozvoj vedného odboru	89
Závery pre prax.....	90
POUŽITÁ LITERATÚRA	91

ÚVOD

Športová hra volejbal patrí na základných školách k obľúbeným pohybovým aktivitám. V školskej telesnej výchove sa neustále snažíme hľadať východiská ako môžeme proces osvojovania a zdokonaľovania herných činností a herného výkonu v športových hrách a teda aj vo volejbale zefektívniť, t.j. dosiahnuť čo najvyššiu úroveň kvality. Súčasne sa snažíme pozitívne vplývať na žiaka, aby sme u neho vytvorili celoživotný záujem o pohybové aktivity. Domnievame sa, že uvedené môžeme docieľiť za pomoci využívania optimálnych vyučovacích prístupov, medzi ktoré patria vyučovacie metódy, organizačné formy, vyučovacie postupy, materiálnymi podmienkami, výberom obsahu učiva, cieľov, úloh telovýchovného procesu ale aj interakciou učiteľ – žiak.

Keďže niekoľko rokov pôsobíme v telovýchovnej praxi, mali sme možnosť ovplyvňovať proces vyučovania, ale aj pozorovať metódy vyučovania využívané v zahraničí, pomocou ktorých je tiež možné dosahovať vytýčené ciele. Preto sme sa rozhodli v práci porovnať dva didaktické štýly vyučovania na zmeny úrovne hernej výkonnosti žiakov a teoretických vedomostí v okruhu taktiky z volejbalu vo vyučovaní volejbalu u 14 ročných žiakov základnej školy Klačno. Týmto, pre nás, novým (netradičným) didaktickým prístupom sa budeme snažiť navodiť na hodinách vyššiu pracovnú aktivitu, zlepšiť vzájomnú interakciu učiteľa a žiaka a viac motivovať žiakov k činnostiam, na základe ktorých si majú lepšie osvojiť a upevniť pohybové návyky a zručnosti z volejbalu, ale mali byť aj schopní lepšie takticky myslieť pri riešení herných situácií v samotnej hre. To znamená, že žiaci pochopia hru v celom jej kontexte.

Pri tvorbe jednotlivých kapitol v teoretickom rozbere sme vychádzali z výskumov a poznatkov viacerých autorov (Nemec, 1996; Argaj, 2002; Kačáni, 2002; Zapletalová, 2009; Přidal, 2011), ktorí sa v minulosti zaoberali možnosťami ovplyvňovania telovýchovného procesu. Podľa súčasných poznatkov sa k skúmanej problematike vyučovania v športových hrách nami vybraným didaktickým prístupom realizovaným cez „model TGfU“ vo volejbale na našom území nik nezaoberal. Poznatky a výsledky o možnostiach jeho uplatnenia a realizácie sú prezentované v prácach a výskumoch autorov: Thorpe, Bunker, Almond, 1986; Capel 1991; Alison, Thorpe, 1997; Webb, 2003; Webb, Pearson Forrest, 2006.

Predkladanou prácou chceme poukázať na nový didaktický prístup k vyučovaniu športových hier a volejbalu zvlášť a prispieť tak k skvalitneniu vyučovacieho procesu v školskej telesnej a športovej výchove na II. stupni základných škôl.

1 TEORETICKÝ ROZBOR

1.1 Reforma školského vzdelávacieho systému na Slovensku v roku 2008

Požiadavky na zmeny v školstve vyústili do tvorby štátnych vzdelávacích programov, na ktoré nadväzujú školské vzdelávacie programy (Kršjaková, 2008).

Podľa nového školského zákona je štátny vzdelávací program (ŠVP) najvyšší cieľovoprogramový projekt vzdelávania, ktorý v sebe zahŕňa rámcový model absolventa, rámcový učebný plán školského stupňa a jeho rámcové učebné osnovy (Hauser, 2008).

Štátne vzdelávacie programy vymedzujú všeobecné ciele škôl, kľúčové kompetencie vo vyváženom rozvoji osobnosti žiakov a rámcový obsah vzdelania. Sú východiskom pri tvorbe školských vzdelávacích programov škôl, kde sa zohľadňujú špecifické podmienky a potreby každého regiónu (<http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=2319>).

Pri vypracovaní ŠVP a obsahu vzdelávania podľa jednotlivých stupňov vzdelávania sa používa klasifikácia ISCED (International Standard Classification of Education). Podľa tejto klasifikácie sa postupuje v Európe a je akceptovaná aj inými medzinárodnými organizáciami (UNESCO, OESD). Pre II. stupeň základnej školy (5.-9. ročník) a nižšie ročníky 5 – 8 ročných gymnázií a konzervatórií je určený medzinárodný klasifikačný stupeň ISCED 2 - nižšie sekundárne vzdelávanie (Hauser, 2008).

Vstupnými požiadavkami pre tento stupeň je ukončenie primárneho vzdelávania alebo jeho ekvivalentu, t.j. dokázateľná schopnosť ovládať obsah ISCED 2 a kombinácie základného vzdelania a životných skúseností. Vstup do ISCED 2 je po šiestich rokoch primárneho vzdelávania a končí po deviatich rokoch školy od začatia primárneho vzdelávania. V mnohých OECD krajinách je koniec nižšieho sekundárneho vzdelávania koncom hlavného vzdelania alebo ukončením základného vzdelania (<http://www.oecd.org/dataoecd/7/2/1962350.pdf>).

ISCED 2 zahŕňa osem vzdelávacích oblastí a jednou z nich je aj vzdelávacia oblasť: Zdravie a pohyb. V tejto oblasti je vzdelanie zamerané na utváranie trvalého vzťahu k pohybovej aktivite a na poznávanie preventívnej ochrany vlastného zdravia a bezpečnosti. Neoddeliteľnou súčasťou tohto procesu je vlastná pohybová aktivita žiakov smerujúca nielen k telesnému, ale aj k duševnému a sociálnemu rozvoju a k vytváraniu základov zdravého životného štýlu (Šimonek, 2008).

Vzdelávacia oblasť „Zdravie a pohyb“ sa realizuje cez predmet telesná a športová výchova, ktorá poskytuje základné informácie o biologických, fyzických a sociálnych základoch zdravého životného štýlu. Žiak si osvojí zručnosti a návyky na efektívne využitie voľného času a zároveň získa vedomosti o zdravotnom účinku osvojených zručností a návykov (Adamčák, Bartík, 2011). Zameranie telesnej a športovej výchovy sa odklonilo od výkonovo orientovaného vyučova-

nia smerom k rozvíjaniu kompetencií žiaka a formovaniu jeho hodnôt a postojov (Antala, 2009). V cieľoch (Labudová, 2008; Antala, 2009) sa pritom zvyrazňuje potreba starostlivosti o zdravie a vytvárania zdravého životného štýlu.

Predmet telesná a športová výchova je rozdelený do štyroch modulov zahrňujúcich základné poznatky o význame pohybových aktivít pre zdravie, prevencii ochorení, správnej životospráve, športovej činnosti a jej organizovaní, pohybovej výkonnosti a jej hodnotení a pohybových prostriedkoch (<http://www.noveskolstvo.sk/article.php?254>). Moduly telesnej a športovej výchovy (Labudová, 2008; Antala, 2009):

1. zdravie a jeho poruchy,
2. zdravý životný štýl,
3. zdatnosť a pohybová výkonnosť,
4. športové činnosti pohybového režimu.

Z hľadiska športovej hry volejbal je pre nás zaujímavý štvrtý modul, preto si ho bližšie opíšeme. Štvrtý modul sprostredkováva žiakom poznatky o účinku jednotlivých športových činností na zlepšenie zdravia, o technike a taktike vykonávania športových disciplín, o pravidlách vybraných športov, športovej terminológii, zabezpečuje rozvoj telovýchovných a športových zručností. Pohybový obsah je rozčlenený do štyroch skupín športových činností. Volejbal je zaradený do športových činností uskutočňovaných v kolektíve podľa oficiálnych pravidiel. Výber je možný zo športových i netradičných hier: basketbal, hádzaná, futbal, nohejbal, hokej, korfbal, ringo, plážový volejbal a iné (Antala, Labudová, 2008).

Ciele jednotlivých vzdelávacích oblastí a vyučovacích predmetov sa realizujú v školskom prostredí cez kľúčové a predmetové kompetencie žiakov, ktoré zároveň rozvíja. Kľúčové kompetencie sú procesuálneho charakteru. Žiaci si ich osvojujú na úrovni primeranej veku, prostredníctvom obsahu, metód vzdelávania a činnosti. Medzi kľúčové kompetencie zaraďujeme: komunikáciu v materinskom jazyku, komunikáciu v cudzích jazykoch, matematickú gramotnosť a kompetencie v oblasti prírodných vied a technológií, kompetencie v oblasti informačných a komunikačných technológií, učiť sa učiť, sociálne a občianske kompetencie, podnikateľské kompetencie a kultúrne kompetencie (Turek, 2008).

Vo vyučovacom predmete telesná a športová výchova sa rozvoj kľúčových kompetencií zameriava (Antala, Labudová, 2008; Beččáková a kol., 2009; Adamčák, Nemeč, 2010; Adamčák, Bartík, 2011) na pohybové, kognitívne, komunikačné, učebné, interpersonálne a postojoyé kompetencie. V tematickom celku športových hier má žiak získať nasledovnú kompetenciu: Žiak vo vybraných športových hrách dosahuje takú úroveň osvojenia herných činností jednotlivca, herných kombinácií a systémov, že je schopný hrať stretnutie podľa pravidiel (http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/2stzs/iscsed2/vzdelavacie_oblasti/telesna_vychov_iscsed2.pdf).

Hlavná myšlienka (Albert, 2006 Zdroj: Labudová, 2007) pri inovácii učebných osnov bola založená na princípe základného učiva, ktoré by mali zvládnuť všetci žiaci, čo predstavuje 60 – 70%. Proporcionalita učiva je nasledovná: Štátne učebné osnovy 60 – 70%, Školské učebné osnovy 30 – 40%. Štátne a Školské učebné osnovy tvoria Pedagogický program školy.

Obsahom telesnej a športovej výchovy je učivo rozdelené na základné a výberové tematické celky. Obsah základných tematických celkov je koncipovaný tak, aby si ho osvojila prevažná väčšina žiakov a je záväzná pre učiteľov a žiakov (Bebčáková a kol., 2009). MŠ SR schválilo v ročnom cykle v predmete telesná a športová výchova vo všetkých ročníkoch 66 vyučovacích hodín, čo bolo sklamaním (Antala, 2009). Poznatky z telesnej výchovy a športu a Všeobecná gymnastika sa v ročnom pláne učiva odporúčajú vyučovať v každej vyučovacej hodine telesnej výchovy s dotáciou 15% času vyučovacej hodiny. Ostatné tematické celky sa odporúčajú vyučovať v dvoch alternatívach (Adamčák, Nemeč, 2010; Adamčák, Bartík, 2011):

- prvá alternatíva: v každom ročníku sa vyučuje každý tematický celok,
- druhá alternatíva: v každom ročníku sa odučia aspoň tri tematické celky.

Na ďalšiu motiváciu žiakov, rozvoj ich pohybových schopností so zreteľom na ich záujmy, individuálne predpoklady a podmienky školy sa využíva obsah výberových tematických celkov po osvojení základného učiva (Bebčáková a kol., 2009). Jeden výberový celok je povinný v každom ročníku, pričom jeho výber umožňuje rešpektovať podmienky školy, záujmy žiakov a učiteľa, miestne tradície a pod.. Učiteľ môže zaradiť do programu len športové činnosti, ktoré boli súčasťou jeho pregraduálnej prípravy na vysokej škole, resp. na ktoré získal trénerské alebo cvičiteľské vzdelanie, alebo certifikát v niektorej forme ďalšieho vzdelávania učiteľov a trénerov (http://www2.statpedu.sk/buxus/generate_page.php_page_id=1221.html).

Otázky kurikula sú neodlučiteľne spojené s myslením a pôsobením na výchovno-vzdelávacie problémy a reformy na celom svete. Skúsenosti z edukačných reforiem takmer z celého sveta poukazujú na to, že pre veľké množstvo inštitúcií predstavuje kurikulum určitú stratégiu, otázky, proces a produkt (Ajibola, 2008). Škola sa podieľa na kultivácii osobnosti smerujúcej k hľadaniu ľudskej identity v meniacom sa svete. Formovanie jedinca pomocou procesov výchovy a vzdelávania patrí medzi kľúčové funkcie školy v societe. Výchova i vzdelávanie individua sú vždy viazané na konkrétny obsah vyjadrený v školskom kurikule (Kmeť, 2011).

Kurikulárna reforma vzdelávania na Slovensku sa začala realizovať prostredníctvom zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov schválenom NR SR 22. 5. 2008. Reforma školského kurikula začala na Slovensku prebiehať od 1.9. 2008. Od 1.9.2011 platia upravené rámcové učebné plány (<http://www.statpedu.sk/sk/Aktuality/Upravene-Ramcove-ucebne-plany.alej>) pre základné školy a gymnáziá. Obsahujú iba údaj o minimálnej časovej dotácii pre jednotlivé predmety za celý stupeň vzdelávania. Z príloh ŠVP